

Signe Vest

Af Sara Helms

Signe Vest kom til Ammassalik i 1933, og indtil 1946, da der oprettedes en distriktslægestilling, var hun alene leder af Ammassaliks sundhedsvæsen.

Signe var født 21/2-09; hun var lægedatter fra Sjørup, midtjyde med begge ben plantet solidt på jorden og med en umiskendelig jydsk dialekt, som selv det grønlandske sprog ikke formåede at underkue. Hun fik sin uddannelse som sygeplejerske i Aalborg og fik umiddelbart herefter stillingen som sygeplejerske i Ammassalik.

Der var på det tidspunkt intet sygehus; Signe boede det første år i »Skæven«, hvor hun indrettede den ene af de to stuer som sygestue og brugte det første år til at sætte sig ind i forholdene og lære grønlandsk. Til begge dele havde hun en meget stor hjælp i den stedlige jordemoder, Sofie Jørgensen, der iøvrigt var hende en uvurderlige støtte og medarbejder i alle de år, hun tilbragte i Ammassalik. Men det viste sig hurtigt, at der var brug for mere end én sygestue, og allerede året efter flyttede Signe ind i den gamle kolonibestyrerbolig, der godt nok allerede den gang var kasseret – men hvor der var plads til 2 sygestuer og et lille værelse til Signe privat. Det

følgende år fik Signe bygget en lille udbygning til, hvor der var vaskehus og et badeværelse, der samtidig brugtes som konsultationsrum og operationsstue.

Det var de indre rammer for Signes virksomhed, men uden for sygehuset stod der i løbet af få år 2 stativer: 1 med en kajak, et med en konebåd – og op ad huset stod 2 hundeslæder og rundt om lå der 12 slædehunde.

»Grønlænderne kalder mig for storfanger,« sagde hun stolt.

Men det var alt sammen ting, hun måtte skaffe sig for sine private penge, men ting, hun anså for nødvendige til at komme rundt i distriktet for at tilse patienterne, og, ikke mindst, for at sørge for, at der blev skaffet tilstrækkeligt grønlandsk proviant hjem til patienterne på sygehuset.

Signe Vest startede før man kendte sulfapræparater, penicillin og andre antibiotika, så effektive lægemidler var yderst begrænsede, og Signe var hurtigt klar over, at den gode, lødige grønland-

Artikel fra bogen »Tasiilaq – Angmagssalik«, Jørgen Fisker (ed.), Nordiske Landes Bogforlag.

Signe Vest og Sara med hundene.

ske kost var af overordentlig stor betydning for patienterne. Den kunne man blot ikke hverken bestille serveret eller købe i butikken dengang. Hun måtte selv ud og sørge for at skaffe provianten til veje.

Hjemme ved kolonistedet havde hun sine sælgarn ude. I konebåden hentede hun i sommermånederne ammassatter, laks og sælkød – helst så meget, at der kunne tørres fisk og kød til vinterforråd.

På bopladserne måtte hun personlig i kontakt med de kvinder, der forstod sig

på at lave særlige grønlandske specialiteter, f.eks. spækposer med syltede bær og blomster, eller mavesæk med tørret blod. Hun vidste, hvad det betød at kunne give en dårlig patient en lækkerbid-sken – oven i købet med fint næringsindhold.

Hun satte meget ind på, at sygehuset skulle være et sted hvor grønlænderne ikke følte sig alt for fremmedgjorte. Familien måtte meget gerne komme på besøg – medbringende grønlandsk mad til patienterne – selv om det ofte gav en anden duft, end hun var vant til fra syge-

huse ellers. Patienterne måtte indrette sig, så de følte sig hjemme; de fleste lagde sig med hovedet i fodenden af sengen og benene ind mod væggen, som de var vant til hjemme fra briksen, og børnene fik lov til, hvis sygdommen tillod det, at søge sammen i samme seng for at føle den trykthed, som de var vant til, når de lå tæt på briksen derhjemme.

Jeg tror, hun anså denne del af sit job som det fundament, hvorpå hun skulle bygge sin egentlige funktion som sygeplejerske.

De første 2 år – 1933 og 34 – var sundhedstilstanden heldigvis god; tuberkulosen var på det tidspunkt kun lidt udbredt, så Signe kunne nå at komme rundt i distriktet og lære bopladsbefolkningen at kende. Herude fik hun forøvrigt på grund af sit ligefremme og hjælpsomme væsen nogle af sine allerbedste venner.

Men i december 1935 blev distriktet ramt af en influenzaepidemi, der varede i ca. 3 måneder og bortrev 9% af den voksne befolkning.

I 1962, da mæslingeepidemien ramte Ammassalik, chartrede man en flyvemaskine, fyldte den op med hjælpe-mandskab, deriblandt økonomaer, portører, sygehjælpere, 4 ekstra sygeplejersker og 2 ekstra læger (foruden de 2, der var der i forvejen).

I 1935 da influenzaepidemien rasede endnu hårdere, var Signe Vest alene.

De to sygestuer var overfyldte. Signe havde forlængst fået lavet køjesenge, så pladserne var fordoblede, også på gulvet var hver plads besat, men også rundt i alle hjemmene lå folk syge, og rundt på bopladserne truede foruden sygdom-

men også sulten, da ingen kunne tage på fangst.

For sin indsats blev Signe i 1938 belønnet med Kongens belønningsmedalje.

Influenzaepidemien ramte især den voksne befolkning. Da det klingede af ved Tasiilaq og de nærmere bopladser, var der 123 forsørgerløse børn.

Fra Grønlands styrelse blev der straks ydet midlertidig hjælp på 2000 kr. fra Kongens og Dronningens fond, og Signe Vest gjorde nu sammen med kolonibestyrer Magnus Jensen og pastor Otto Rosing hvad de kunne for at hjælpe disse børn. Først og fremmest måtte der slæder med proviant ud til bopladserne, og de mest hjælpeløse bringes ind på sygehuset. De forsørgerløse børn blev, såvidt det lod sig gøre, på den boplads, hvor de hørte hjemme, i pleje hos den nærmeste familie eller venner. Men da epidemien bredte sig, også til de fjernere bopladser, og antallet af forsørgerløse børn stadig steg, tog inspektøren for Østgrønland, kaptajn Ejnar Mikkelsen affære, idet han indså, at det nu ikke var nok med midlertidig hjælp. Gennem Scoresbysundkomiteen, Frimurerordenen og talrige private danske og engelske venner skaffede han penge tilveje til en permanent forsorg, der skulle sikre børnene hjælp til deres fyldte 15. år.

Da imidlertid antallet af forsørgerløse børn nu var så stort, at det ville lægge for stort beslag på Signes, i forvejen optagne, arbejdskraft, blev jeg af Scoresbysundkomiteen anmodet om, i en periode af to år, at organisere børneforsorgen, så den kom i faste rammer. Jeg overtog administrationen af børnefor-

Miki med børnehjemsbørn uden for Saras hus.

sorgen i sommeren 1936, men det arbejdede Signe Vest og Magnus Jensen havde gjort forinden, betød en så stor hjælp for mig, at jeg, takket være det, blot havde at føre et godt begyndt arbejde videre.

Det var med en for europæere helt ukendt naturlig familieansvarsbevidsthed, at grønlanderne åbnede deres hjem for enkerne med de forsørgerløse børn – en side af det grønlandske samfundsmønster, der også havde gjort indtryk på både Gustav Holm, Ujuat og Hansêraq. De omtalte alle »det enestående familiesammenhold« og Gustav Holm skriver (Medd. o Grl. 1888 p. 83): »de anerkender det som deres første sociale forpligtelse at stå deres husfæller og nærmeste slægtninge bi«. Det var således intet

problem at få børnene anbragt rundt i fangerhjemmene.

På det tidspunkt – 40 år efter koloniens grundlæggelse – levede Ammassalikkerne stadig udelukkende som en fangerbefolkning. Der var yderst få alternative uddannelsesmuligheder: 2–3 butik- og telegrafmedhjælpere og ca. 8 kateketelever på pastor Otto Rosings kateketskole. Mange voksne havde på det tidspunkt ikke lært at læse, og da slet ikke at regne, og var ikke vant til at have penge mellem hænderne, da al handel foregik i butikken, hvor man afleverede skindene og fik varer igen.

Hjælpen til børnene måtte derfor gives i naturalier i stedet for rede penge. Ejnar Mikkelsen lagde stor vægt på, at børneforsorgen skulle være en hjælp til

selvhjælp, og at børnene skulle oplæres til at blive gode fangere og fangerkoner. Så snart, børnene var store nok til at kunne hjælpe med ved fiskeriet, fik de fiskeliner. Når drengene var 8 år fik de salonrifler, så de kunne skyde fugle, når de blev konfirmerede, fik de en rigtig Remmington til sæljagt, og ved udgangen af forsorgen fik de kajak.

Man satsede meget på, at børnene skulle leve af den kost, de selv skulle lære at skaffe tilveje, og sørgede derfor for transportmuligheder for enkerne og børnene til sommerfangstpladserne og for, at de fik muligheder for at samle sig tilstrækkelig vinterforråd. I normale fangsttider var det derfor en meget lille del af pengene, der blev brugt til europæisk proviant. Derimod var det altid nødvendigt at sørge for hjælp til børnenes påklædning, – også her satsede man på skindtøj til både anorak, bukser og kamikker, skind som moder/plejemoder og de store piger både tilberedte og syede.

Men selv om der således kunne rådes bod på de materielle savn, er det på Grønland, som overalt i verden, svært at være forsørgerløs – og i endnu højere grad svært at være helt forældreløs.

De grønlandske myter fortæller gang på gang om de forældreløses onde skæbne; og om nordlyset fortælles (Gustav Holm p. 113) »Børn, der ombringes, og dødfødte børn kommer i himmelen, hvor de forårsager nordlys. Børnene tager hinanden i hænderne og danser rundt i slyngninger og svingninger. De spiller bold med deres efterbyrd, og når de ser forældreløse, løbe de hen imod dem og kaste dem omkuld«.

Karale Andreassens enke, Johanne Andreassen, var gennem årene en uvurderlig hjælp for børneforsorgen. Hun lærte mig – blandt meget andet – at et forældreløst barn havde det bedre hos en mindre dygtig fanger, hvor det havde en bedstemor eller en anden, selv fjern slægtning, end hvis det boede helt uden familie hos en nok så dygtig fanger; og jeg lærte efterhånden at forstå, at i et samfund, der havde fangsten som eneste erhverv, var det funktionen som fanger, der talte. Den, der ikke kunne bidrage til, at familien overlevede i onde tider, rangerede nederst og yderst og måtte lades i stikken, hvis det øvrige samfund skulle bestå.

Gennem børneforsorgen søgte man at råde bod herpå ved så tidlig som muligt at udruste børnene med fangstredskaber – men det var alligevel meget svært for en forældreløs at blive en dygtig fanger, for oplæring hertil kræver en faders tålmodighed, og det kræver en moders tålmodighed at oplære pigerne i sykunstens finesser, der var livsvigtige at kunne for en fangerkone, hvis syningen skulle kunne holde kamikker, kajaker og konebåde vandtætte.

Det var en meget stor belastning for så lille et samfund at skulle klare så mange forsørgerløse og forældreløse børn igennem, og jeg ved, det har været en streng tid for mange af børnene; men jeg tror, det ville have været meget strengere, hvis ikke Ejnar Mikkelsen – østgrønlandernes ubetingede ven – havde sat hele sin arbejdskraft ind på at skaffe midler til at råde bod på de materielle savn.

Da jeg rejste hjem efter de 2 års

forløb, overtog Signe mit arbejde; – det skulle hun klare ved siden af sit eget store arbejde, og det gjorde hun, støt og trofast gennem de næste ca. 15 år, indtil det sidste barn var udgået af børneforsorgen. Da havde der ialt været 210 børn, som hun havde været med til at hjælpe.

Under krigen 1940-45 sørgede Ejnar Mikkelsen for, at der stadig hjemmefra indbetaltes penge til børnene, og af Signes protokoller og beretninger ved vi, at hun varetog deres interesser med største omhu.

Da Signe og jeg havde mange fælles interesser, var det helt naturligt, at vi kom til at arbejde i nær kontakt med hinanden. Vi rejste på mange distrikts-ture sammen – Signe kørte selv sine hunde – og jeg fik lejlighed til at få del både i hendes bekymringer for og glæde over patienterne, og selv om jeg endnu ikke dengang var begyndt at læse til læge, hændte det at jeg af og til måtte give en hånd med på sygehuset. Jeg husker at Signes bedste arbejdskraft, sygehuskarlen, blev alvorlig syg med en byld på den ene lunge. Signe fandt ud af (uden røntgen) hvor bylden sad og tømte nogle gange pus ud gennem en sprøjte. Da patienten stadig blev dårligere, bestemte hun sig til at lægge et dræn ind; men der eksisterede ikke nogen form for midler til hverken lokal eller universal bedøvelse på sygehuset. Signe forklarede så patienten, hvad hun ville gøre, og at det ville komme til at gøre ondt, og jeg fik til opgave at holde patienten i ro under indgrebet. Det klarede han selv ved at tage min ene hånd i sin og bede mig om med min anden

hånd at tage et ordentligt tag i hans hår og trække godt til, når jeg så, det gjorde ondt – og mens Signe skar og fik drænet anbragt, tog jeg et ordentligt tag i håret på ham, og han klemte min hånd, så den var øm i flere dage. Men drænet fungerede fint og patienten kom sig.

Under orlov i 1938-39 – iøvrigt den eneste orlov, hun havde i 13 år – søgte hun at udvide sin faglige viden, dels ved et langt ophold på forskellige sygehuse i Lapmarken, dels ved at tage et kursus i tuberkelbacil-mikroskopi. Tuberkulosen var nu for alvor begyndt at brede sig, også i Østgrønland. Et lille hus, der var skænket kolonien af en af Ejnar Mikkelsens venner og oprindeligt tænkt som alderdomshjem, fik hun lov at bruge til tuberkulosepatienter, og fra nu af blev det næsten Signes hovedopgave at opspore tuberkulosepatienterne så tidligt som muligt, få dem isoleret på tuberkuloseafdelingen, og iøvrigt skaffe den bedst mulige kost til dem – anden behandling var ikke mulig dengang.

Under krigen kom, med amerikanerne, også gonorré'en til Ammassalik, og selv om det amerikanske infirmeri ifølge Signes beretninger var meget hjælpsomt, kunne sygdommen dengang – så lidt som nu – udryddes, og den gav Signe et stort ekstra arbejde.

Krigen og de umiddelbart følgende år skabte store forandringer, også på Østkysten. Befolkningstallet var i stærk stigning, der startedes nybyggerier, som gav anledning til, at mange grønlændere flyttede ind og blev bofaste ved kolonistedet, hvor der ikke var gode fangstmuligheder, men nu chancer for lønnede job. Signes breve fra denne periode er

prægede af mismod og fortvivlelse over, at det nu ikke længere er muligt for hende at skaffe sig tilstrækkeligt grønlandsk proviant til sygehuset – og skind til at beklæde børneforsorgens kajaker med.

I de første 15 år boede og levede Signe på sygehuset midt blandt patienter og personale døgnet rundt. Først i 1949 blev barakken »West-end« bygget, lige over for sygehuset, og hun flyttede ind i lidt mere private omgivelser. (Hun holdt et indflyttergilde – og fra den lejlighed har jeg en beskrivelse af det ca. 3x4 meter store værelse, som Signe havde haft til disposition i de 15 år:

»Husker I – eller har I glemt, hvordan Signe sin stue benytted?

Reolen bag døren var børneforsorgskontoret;

Bank var der også – den lå i vindueskarmen, her lå samtlige kivfakkers penge – hver i sin dyngede ophobet nedenfor banken var bagerbutikken, med dejlige kringler og boller.

Børneværelse også der var, det lå under skrivebordet,

norden herfor man fandt det dejligste lager af sygehusets bomulds-, lagen og håndklædestoffer.

Kede sig skulle hun aldrig – for alt kunne høres, både den stadige larm fra køkkenet, og mindste lyd fra de syge«.

Hvor mange danske havde mon kunnet klare det? – i 15 år!

I 1946 blev der oprettet en distriktslægestilling i Ammassalik, i 1948 med stor bolig til distriktslægen – men uden at sygehusforholdene ændredes. Intet under, at det ikke altid var let for Signe at ind-

ordne sig under de unge læger, der kom uden forudgående kendskab til landet. Til gengæld var hendes rodfæstede forhold til grønlænderne en uvurderlig hjælp.

Med undtagelse af et års vikariat i Scoresbysund var Signe sygeplejerske i Ammassalik til år 1955, hvor hun på grund af en rygskaide, som hun pådrog sig under en slæderejse, måtte søge sin afsked. Med sig hjem bragte hun sin grønlandske adoptiv søn og en ung grønlænderinde, der betragtede Signe som sin mor. Deres hjem blev efterhånden samlingssted for de mange ammassalikkere, der i tidens løb sendtes til Danmark, enten på grund af sygdom eller til uddannelse. Samtidig fik Signe arbejde med som konsulent at tilse de grønlændere, der var anbragt her i landet på sanatorier eller andre institutioner, og hun vandt hurtigt deres ubetingede tillid.

Da en ung grønlænder, som Signe efterhånden kendte godt, var flygtet fra det fængsel, hvor han var anbragt, og eftersøgt over hele landet – kontaktede han trygt Signe med det resultat, at Signe de følgende dage personligt bragte en gedigen madpakke til et af dem aftalt sted på Hovedbanegården!

Signe var – uden smålige hensyn – sine venners ven og kunne give sin sidste trævl til dem, hun holdt af. Hun døde d. 22.1.1980.

Til minde om Signe Vest bærer Ammassaliks store dejlige lægebåd hendes navn, og den sejler ad de samme ruter, hvor Signe i sin tid, ofte i barskt vejr, stred sig frem i konebåd, åben motorbåd eller på hundeslæde.